

واکاوی ساختار قراردادهای نوین نفتی در عرصه بین الملل

تالیف

دکتر فیروزه شاه حیدری

مدرس دانشگاه

انتشارات قانون یار

۱۳۹۸

سرشناسه	: شاه‌حیدری، فیروزه، ۱۳۵۸ -
عنوان و نام پدیدآور	: واکاوی ساختار قراردادهای نوین نفتی در عرصه بین‌الملل / تألیف فیروزه شاه‌حیدری.
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات قانون‌یار، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۱۹۰ص: جدول.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۹-۰۹۰-۰۰
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۷۷.
موضوع	: قراردادهای نفت و گاز
موضوع	: Oil and gas leases
موضوع	: نفت -- صنعت و تجارت -- قراردادها
موضوع	: Petroleum industry and trade -- Contracts
موضوع	: نفت -- صنعت و تجارت -- جنبه‌های حقوقی
موضوع	: Petroleum industry and trade -- Legal aspects
موضوع	: نفت -- ایران -- صنعت و تجارت -- قراردادها
موضوع	: Petroleum industry and trade -- Iran -- Contracts
موضوع	: قراردادهای الکترونیکی
موضوع	: Electronic contracts
رده بندی کنگره	: ۳۹۱۵K
رده بندی دیویی	: ۰۷۷۲/۳۳۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۹۱۶۳۵۶

انتشارات قانون‌یار

واکاوی ساختار قراردادهای نوین نفتی در عرصه بین‌الملل

تألیف: فیروزه شاه‌حیدری

ناشر: قانون‌یار

ناظر فنی: محسن فاضلی

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۸

شمارگان: ۱۱۰۰ جلد

قیمت: ۵۶۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۹-۰۹۰-۰۰

مرکز پخش قانون‌یار: تهران، میدان انقلاب، خ منیری جاوید، پلاک ۹۲

تلفن: ۶۶۹۷۹۵۱۹

بسم الله الرحمن الرحيم

چنین گفت پنجمبر استگویی ز کمواره تا کوردانش بجوی

پس از سال ها تحقیق تصمیم گرفتم کتابی درباره مجموع تجارب متنوع خود و نتایج بدست آمده بنویسم. لذا بر بررسی یادداشت هایم از دیدگاه های مختلف پرداختم و نگارش به دراز کشید. پس از مطالعه به این نتیجه رسیدم که حفظ نوشتن نتیجه پژوهش های کافی نیست بلکه برای روشن شدن علت، نحوه قدم گذاشتن در راه تحقیق و سیر فراز و نشیب آن، باید سه بحث زیر را یکی پس از دیگری برای نشان دادن ارتباط آنها با یکدیگر و سپس نتیجه گیری نهایی به رشته تحریر در آورم:

۱. تحصیل و فراگیری و کسب تجربه در ایران.

۲. تحصیل و مطالعات در خارج از کشور.

۳. علی کردن، مجموعه تجارب و دست آوردهای مزبور جهت تحقیق در قراردادهای الکترونیکی صنعت نفت در کشور پس از مراجعت به ایران.

این کتاب حاصل سال ها مطالعه و تجربیات و پنج سال تحقیق می باشد که امکان دارد برای دست اندرکاران و علاقمندان حرفه حقوق سودمند افتد. به ویژه دانشجویان رشته های مختلف حقوقی که با مطالعه این نوشته ها متوجه بسیاری از دشواری ها شده یا می شوند. از مشکلات نرسیده و باکام های استوار به سوی هدف والا و انسانی خویش، یعنی خدمت به مردم و کشور به پیش روند و بیش از پیش خود را آماده پژوهش در جامعه کهن و عالم پرور خود نمایند.

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۱۱
فصل اول	۱۹
تاریخچه حقوقی انواع قراردادهای نفتی.....	۱۹
بخش اول: انواع قراردادهای نفتی.....	۲۱
بخش دوم: موضوعات اصلی قراردادهای نفتی.....	۲۳
بخش سوم: وجوه مشترک قراردادهای نفتی.....	۲۴
بخش چهارم: قراردادهای امتیازی یا حق الانتفاعی یا مالیات در آمد و حق مالکانه.....	۲۶
بخش پنجم: سیستم های قراردادی.....	۲۹
بند اول: قرارداد مشارکت در سرمایه گذاری.....	۳۱
بند دوم: قراردادهای خدماتی (خرید خدمت).....	۳۳
بند سوم: قراردادهای خرید خدمت همراه با ریسک.....	۳۳
بند چهارم: قراردادهای صرفا خدماتی.....	۳۴
بند پنجم: قراردادهای خدماتی بیع متقابل.....	۳۴
بخش ششم: تاریخچه قراردادهای نفتی ایران پیش از انقلاب.....	۳۶
بخش هفتم: قراردادهای پس از ملی شدن صنعت نفت.....	۳۹
بخش هشتم: قراردادهای امتیازی و تاثیر آن بر چگونگی مالکیت و مدیریت در صنعت نفت ایران.....	۵۵
بند اول: نقاط قوت و ضعف قراردادهای پیمانکاری.....	۶۳
بند دوم: قراردادهای بیع متقابل و تاثیر آن بر چگونگی مالکیت و مدیریت در صنعت نفت ایران.....	۶۴
بند سوم: نقاط ضعف و قدرت قراردادهای بیع متقابل.....	۶۴
فصل دوم	۶۸
شناخت قراردادهای الکترونیکی جدید در عرصه بین الملل.....	۶۸
بخش اول: تحلیل حقوقی قراردادهای تجاری.....	۶۸
بخش دوم: بررسی و شناخت قراردادهای بین المللی.....	۶۹
بخش سوم: تفاوت بین قراردادهای بین المللی الکترونیکی با قراردادهای الکترونیکی بین المللی.....	۷۰

بخش چهارم: تفاوت بین بازرگانی الکترونیکی و تجارت الکترونیکی ۷۱

بند اول: تعریف قراردادهای الکترونیکی ۷۲

بند دوم: انواع قراردادهای الکترونیکی ۷۴

بند سوم: قراردادهای الکترونیکی کلیک رپ و شرینگ رپ ۷۹

بخش پنجم: اهمیت تعیین قانون حاکم در مورد قراردادهای الکترونیکی ۸۱

بند اول: زمان ارسال و وصول داده پیام ۸۳

بند دوم: مکان ارسال و وصول داده پیام ۸۵

بخش ششم: قراردادهای الکترونیکی از منظر کنوانسیون بیع بین المللی کالا (۱۹۸۰) وین ۸۶

بخش هفتم: قراردادهای الکترونیکی از منظر کنوانسیون کاربرد ارتباطات الکترونیکی در قراردادهای بین المللی (۲۰۰۵) ۸۸

فصل سوم ۹۴

بررسی حقوقی و شناخت قانون حاکم بر قراردادهای نوین در نظام بین المللی ۹۴

بخش اول: قواعد غیر دولتی به عنوان قانون حاکم بر قراردادها ۹۸

بند اول: قواعد عرفی و مبتنی بر رسوم بازرگانی ۹۹

بند دوم: قواعد تدوین شده توسط اتحادیه های بین الدولی حرفه ای ۹۹

بند سوم: قواعد تدوین شده توسط سازمانهای بین المللی عمومی ۱۰۰

بند چهارم: عرف ها و رسومات تجاری غیر مدون ۱۰۰

بند پنجم: اصول کلی حقوقی ۱۰۱

بند ششم: قواعد منبعث از آراء صادره از محاکم و داوریهای بین المللی ۱۰۲

بخش دوم: عوامل ارتباطی در تعیین قانون حاکم بر قراردادهای الکترونیکی ۱۰۲

بند اول: عوامل ارتباط ذهنی ۱۰۳

بند دوم: عوامل ارتباط عینی ۱۰۵

بخش سوم: مروری بر قواعد ایرانی رفع تعارض تعهدات قراردادی ۱۱۰

بند اول: ماده ۹۶۸ قانون مدنی ۱۱۱

بند دوم: ماده ۲۷ قانون داوری تجاری بین المللی ایران ۱۱۳

بخش چهارم: مروری با اصول لاهه برای انتخاب قانون حاکم بر قراردادهای تجاری بین المللی (۲۰۱۱) ۱۱۵

- بخش پنجم: انتخاب قانون حاکم بر قراردادهای الکترونیکی مصرف کننده بر اساس کنوانسیون
 اتحادیه اروپا (Rome)(۲۰۰۷) ۱۱۷
 بخش ششم: نتیجه گیری کلی مولف ۱۱۹

فصل چهارم ۱۲۲

- بررسی نظام حقوقی قراردادی در قراردادهای نفت و گاز در عرصه بین الملل ۱۲۲
 بخش اول: تحلیل حقوقی نظام های قراردادی مربوط به موضوع ۱۲۶
 بند اول: قراردادهای مشارکت در تولید ۱۲۷
 بند دوم: قراردادهای مشارکت در سرمایه گذاری ۱۲۹
 بند سوم: قرارداد های خدماتی ۱۳۰
 بخش دوم: قراردادهای نفت و گاز در پایین دست ۱۳۳
 بند اول: بازار کالایی ۱۳۴
 بند دوم: بازار معاملات آتی ۱۳۵
 بند سوم: رویه های تجاری در معاملات الکترونیکی نفت و گاز ۱۴۲
 بند چهارم: بازارهای سلف ۱۴۳
 بخش سوم: بین المللی بودن قراردادهای نفت و گاز ۱۴۴
 بخش چهارم: نتیجه گیری و جمع بندی مولف ۱۴۶

فصل پنجم ۱۴۸

- تعیین قانون حاکم با مراجعه به متن قرارداد و اشاره صریح در متن قرارداد ۱۴۸
 بخش اول: استنباط ضمنی قانون حاکم بر قرارداد ۱۴۹
 بند اول: تابعیت متعاملین متعلق به چه کشورهایی است ۱۴۹
 بند دوم: نفت یا گاز معامله شده مربوط به کدام کشور است ۱۵۰
 بند سوم: نفت و گاز معامله شده در کجا باید تحویل شود ۱۵۰
 بند چهارم: متصدی حمل نفت و گاز معامله شده چه تابعیتی دارد ۱۵۰
 بند پنجم: نفت و گاز معامله شده، با چه ارزی معامله شدند ۱۵۱
 بند ششم: مرکز اصلی تجاری سامانه معامله گر در چه کشوری مستقر است ۱۵۱
 بند هفتم: کشورهای دخیل در انتقال نفت و گاز معامله کدام هستند ۱۵۱

بخش دوم: تعیین قانون حاکم با بررسی عوامل ارتباط با قرارداد	۱۵۳
بند اول: محل مذاکرات پیش از عقد	۱۵۴
بند دوم: محل انعقاد قرارداد	۱۵۴
بند سوم: محل اجرای عقد	۱۵۶
بند چهارم: مبدا و منشاء اولی نفت و گاز	۱۵۷
بند پنجم: اقامتگاه متعاملین	۱۵۸
بند ششم: تابعیت متعاملین	۱۵۹
بند هفتم: مرکز تجارت متعاملین	۱۶۰
بند هشتم: مقر اصلی سامانه رایانه ای معامله گر	۱۶۰
بخش سوم: بررسی و شناخت مرجع حل و فصل اختلافات قراردادی و دیگر موارد مرتبط با موضوع	
.....	۱۶۱
بند اول: محل تحویل (تسلیم) نفت و گاز به خریدار	۱۶۲
بند دوم: کشور پرچم برای کشتی حمل نفت و گاز	۱۶۳
بند سوم: کشور صاحب بیشترین سهم در مسیر خط لوله های انتقال نفت و گاز	۱۶۳
بند چهارم: کشور موثر انتقال معاوضه ای (سو آپ) نفت و گاز	۱۶۴
بند پنجم: کشور محل بارگیری و پایانه ذخیره سازی نفت و گاز	۱۶۵
بند ششم: تابعیت متصدی حمل نفت و گاز	۱۶۶
بند هفتم: تابعیت بیمه گر قرارداد نفت و گاز	۱۶۷
بند هشتم: تابعیت یا اقامتگاه قانونی داور تعیین شده در قرارداد	۱۶۸
بند نهم: تابعیت بانکهای کار گزار متعاملین برای تبادل وجه قرارداد	۱۶۹
بند دهم: تابعیت دلال یادالهای واسطه در انعقاد قرارداد	۱۷۰
بند یازدهم: محلی که مالکیت نفت و گاز به خریدار منتقل می شود	۱۷۲
بند دوازدهم: ارزش خارجی که ثمن قرارداد طی آن پرداخت میشود	۱۷۲
بند سیزدهم: تابعیت شرکت مالک سامانه رایانه ای معامله گر	۱۷۳
فصل ششم	۱۷۵
نظام حقوقی قانون حاکم بر قراردادهای بین المللی الکترونیکی نفت و گاز	۱۷۵
بخش اول: قانون حاکم بر قرارداد از نظر شکلی	۱۷۵

- بند اول: قانون حاکم بر قرارداد که در متن قرارداد تصریح شده است ۱۷۷
- بند دوم: سکوت قرارداد نسبت به قانون حاکم بر ماهیت قرارداد ۱۷۷
- بخش دوم: مهمترین عوامل ارتباط برای تعیین قانون حاکم ۱۸۲
- بخش سوم: جمع بندی و نتیجه گیری کلی مولف ۱۸۳
- منابع و مآخذ ۱۸۷

پیشگفتار

در نیمه دوم قرن نوزدهم رشد صنعتی کشورهای عربی با نیاز روز افزون منابع قراردادی همراه بود. اکتشاف نفت انگیزه ای شد تا بسیاری از کشورها در خارج از مرزهای جغرافیایی خود به دنبال این طلای سیاه باشند و به همین منظور انگلیسی ها در جنوب ایران دست به تلاش هایی زدند که نهایتاً به حفر چاه و استخراج تجاری نفت در کشور منجر شد. استخراج تجاری نفت در ایران با امتیاز انگلیسی ها از سال ۱۹۱۳ آغاز شد. افزایش تقاضا برای سوخت و ارزانی حمل و نقل راحت نفت موجب افزایش استخراج آن شد در نتیجه ایران به عنوان اولین تولید کننده نفت در خاورمیانه به کسب درآمد ارزی از این ماده دست یافت و به این ترتیب جایگاه نفت در اقتصاد ایران روز به روز بیشتر شد. ایران با داشتن ۹٪ ذخایر نفت جهان و تقریباً ۱۸٪ ذخایر گاز جهان مقام چهارم در نفت و مقام دوم در گاز را به خود اختصاص داده است. در ابتدای سال ۱۳۸۵ حجم ذخایر اثبات شده نفت و گاز این کشور به ترتیب ۱۳۶ میلیارد بشکه و ۲۸ تریلیون متر مکعب بوده که ذخیر منحصراً به فردی به شمار میروند به طوریکه در سالهای اخیر شرکت ملی نفت ایران در رده بالای سهام در بین چهار شرکت بزرگ نفتی جهان قرار داشته است (کوکبی ۱۳۸۶-۱۶). شرکت ملی نفت ایران هم اکنون از ظرفیت تولید روزانه ۴/۲ میلیون بشکه نفت خام و متجاوز از ۴۳۰ میلیون متر مکعب گاز طبیعی برخوردار است. و در سه جزیره خارک، لاوان، سیری از ۱۷ اسکله برای پهلوگیری انواع کشتی های نفت کش و صدور نفت خام صادراتی بهره بردای می نمایند. از مجموع ذخایر هیدروکربوری مایع کشور ۲۳٪ آن در حوزه های دریایی واقع شده اند. هم چنین بیش از ۶۷٪ ذخایر گازی کشور نیز در مناطق دریایی قرار دارند. بنابراین حدود ۴۷٪ کل ذخایر هیدروکربوری کشور در مناطق دریایی واقع شده اند (اقتصاد انرژی ۱۳۸۶*۱۸) چنانچه ذخایر جدید نفتی و گازی کشف

نشود و نرخ تولید سال ۱۳۸۵ ثابت بماند ذخائر نفت خام و میعانات گازی کشور تا ۸۷ سال و گاز طبیعی تا ۱۷۸ سال آینده قادر به ادامه تولید خواهند بود. از طرفی به مرور زمان با افت فشار مخازن و کوتاه شدن ستون نفتی چاهها و در نتیجه تولید آب و گاز اضافی، کاهش تولید نفت خام اجتناب ناپذیر است. بر اساس تجربیات بدست آمده سالیانه حدود ۱۰٪ کاهش تولید طبیعی مناطق خشکی و دریایی برآورد شده است. به طور کلی طی سالهای ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۴ حدود ۳/۵ میلیون بشکه در روز از ظرفیت تولید نفت خام کشور کاسته شده است. شرکت ملی نفت ایران طی این سده نه تنها کاهش طبیعی تولید را جبران ننموده بلکه ظرفیت تولید نفت خام کشور در سال ۱۳۸۳ معادل ۴۲۵۳ هزار بشکه در روز و در سال ۱۳۸۴ معادل ۴۲۶۶ هزار بشکه روزانه بوده است. طی سالهای ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۴ تولید گاز فنی کشور از ۸۵/۴ میلیارد متر مکعب به ۱۵۸/۸ میلیارد متر مکعب در سال افزایش یافته که این نشان دهنده ۸۶٪ رشد کلی این دوره و رشد سالانه ۷/۱۳٪ می‌باشد. دسترسی به تکنولوژی جدید برای افزایش کمی و کیفی تولید مستلزم منابع انرژی فراوانی است که منابع داخلی به تنهایی قادر به تامین آن نمی‌باشد و در نتیجه سرمایه‌گذاران خارجی بیاد به داخل کشور جلب شوند تا به کمک منابع ارزی و فناوری جدید آنها پروژه‌های نفت و گاز به اجرا در آمده و بتوانیم سهم خود را در سطح بازارهای جهانی و سهمیه اوپک حفظ نمائیم. وجود ذخایر عظیم نفت و گاز موجود در ایران، اتکاء اقتصاد ایران به فروش نفت و در قالب یک اقتصاد تک محصولی، معاملات نفت و گاز را برای جمهوری اسلامی ایران، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار نموده است و پرداختن به روشهای پیشبرد و ارتقاء کیفیت قراردادهای فروش نفت و گاز بر طرف نمودن چالشها و نواقص این نوع قراردادها، در کوتاه مدت و بلند مدت، منافع حق جمهوری اسلامی ایران را

تثبیت و تضمین خواهد نمود. قراردادهای فروش نفت خام و گاز طبیعی ، در بالا دست ، بطور کلاسیک به انواع قراردادهای:

الف- قراردادهای امتیازی

ب- قراردادهای مشارکت

ج- قراردادهای خدمت

قرارداد امتیازی قدیمی ترین نوع قراردادهای نفتی است که تقریباً تا اواسط دهه پنجاه قرن حاضر کلیه قراردادهای نفتی در این قالب منعقد می شد. در حال حاضر نیز بیش از ۱۰۰ کشور مختلف جهان از این قالب استفاده میکنند. قرارداد مشارکت بر دو نوع است . قرارداد مشارکت در سود (تسهیم منافع) و قراردادهای مشارکت در تولید(تسهیم تولید). این قالب قراردادی از اواخر دهه ۱۹۵۰ به میدان آمد و هم اکنون نوع دوم آن یعنی قرارداد تسهیم تولید (مشارکت در تولید) از نظر شرکت های بین المللی نفت مطلوبترین و مناسب ترین قالب حقوقی برای تنظیم روابط آن شرکت ها با کشور های نفت خیز جهان سوم در حال توسعه تلقی میشود. اما قراردادهای خدماتی ، سابقه کمتری دارند. این نوع قراردادها از اواخر دهه ۱۹۶۰ روی کار آمدند. قراردادهای خدماتی نیز به قراردادهای خدماتی ساده و قراردادهای خدماتی توأم با ریسک تقسیم میشوند. تفاوت این دو نوع قرارداد همانطور که از عنوان شان پیداست پذیرش یا عدم پذیرش ریسک از سوی پیمانکار است. ریسکی که در این نوع قراردادها وجود دارد ریسک معمول تجاری نیست بلکه ریسک ناکامی در عملیات حفاری است که به کشف میادین نفتی قابل احتمال از نظر تجاری منجر نشود. این قراردادها به خاطر بار مالی سنگین و تبعات سیاسی گسترده ای که دارند ، با مذاکرات دقیق و شرایط قراردادی کاملاً شفاف

تعریف شده، منعقد می‌گردند. در دورنمای نزدیک، امکان استفاده از قراردادهای الکترونیکی برای قراردادهای فروش نفت خام و یا گاز طبیعی، در بالا دست، که معمولاً مشتمل بر مراحل اکتشاف، استخراج، بهره‌برداری و انتقال میشود، متصور نیست. لیکن از دیدگاه تبیین و توسعه حقوق بین‌الملل، با تشریح و تکمیل شرایط قراردادی و قواعد رفع تعارض و ایجاد تضمین روانی برای سرمایه‌گذار خارجی از جهت جبران ضرر و زیان احتمالی و ایجاد مکانیزمهای شفاف رفع تعارض در قالبهای قراردادی از پیش تعریف شده، میتوان امیدوار بود که این قبیل قراردادهای فروش نیز، به طور الکترونیکی و غیر حضوری، منعقد و اجرا شوند. هر چند که تا حدود ۴۰ سال دیگر، تقریباً تمامی منابع هیدرو کربوری شناسایی شده فعلی، مورد استحصال واقع شده و به اتمام خواهد رسید لیکن در مورد معاملات نفت و فرآورده های نفتی و پتروشیمی، در پایان دست، وضعیت متفاوتی حاکم است. در این بازارها، نفت خام استخراج، استاندارد و آماده انتقال شده است و خرید و فروش آن هیچگونه ریسک یا تبعات سیاسی ندارد و قیمت آن همچون کالاهای دیگر، تابع عرضه و تقاضای موجود در بازار است. این معاملات هم به صورت سنتی (مذاکره ای) و هم به صورت الکترونیکی قابل انعقاد است. هم اکنون در بورسهای نفت که یک نوع بورس کالا هستند، نفت و فرآورده های مرتبط با آن، بطور الکترونیکی و در قالب قراردادهای آتی (future) و مکانیزمهای خاص مربوطه، فروخته میشوند. از مهمترین بورسهای نفت، میتوان به بورس نفت نیویورک، بورس نفت سنگاپور و بورس نفت ایران اشاره نمود. مطابق با اصل حاکمیت اراده، طرفین قرارداد مجاز هستند در متن قرارداد، قانون حاکم بر قرارداد را مشخص نمایند و قرارداد و کلیه تعهدات ناشی از آنرا تابع آن قانون نمایند. این اصل را قانون منظور طرفین (Loid'autonomic) مینامند. قانون منظور طرفین، بطور سنتی محدود به قانون ملی طرفین قرارداد است. لیکن

چنانچه قانون منظور طرفین ، در متن قرارداد ذکر نشده باشد ، قانون حاکم بر قرارداد ، از دو روش تعیین میشود. در اولین مرحله قانون حاکم بر قرارداد الزامات قانونی خواهد بود که از پیش تعیین شده است مثلاً قانون محل انعقاد عقد در مورد قراردادهای حمل و نقل و یا قانون محل اجرای عقد در مورد قرارداد کار و یا قانون محل سکونت عادی فروشنده در مورد قرارداد بیع بین المللی اشیاء منقول مادی (مطابق با مواد ۲ و ۳ قرارداد ۱۵ ژوئن ۱۹۵۵ در مورد بیع بین المللی اشیاء منقول مادی). لیکن چنانچه مورد ، مشمول حالت نخست نباشد ، قانون حاکم بر قرارداد توسط مرجع قضایی رسیدگی کننده ، و از طریق بررسی عوامل ارتباط با قرارداد و تعیین تعهد شاخص قرارداد که حاکی از اراده ضمنی متعاقدين باشد ، میبایست تعیین شود. از جمله این قوانین و امارات میتوان تبعیت طرفین قرارداد ، محل انعقاد قرارداد ، محل اجرای قرارداد ، محل پرداخت وجه قرارداد ، واحد پول مندرج در متن قرارداد و غیره اشاره نمود. در شرایط نوین بین المللی و با ساختار تازه ای که در صنعت جهانی نفت شکل گرفته برای شرکت های ملی نفت و کشورهای تولید کننده نفت بسیار حیاتی و سرنوشت ساز است که نسبت به برنامه ریزی و پیاده کردن ساختار های نوین در صنعت نفت خود و تشکیل ائتلاف های استراتژیک سریع اقدام نمایند. این حرکت برای هر دو طرف از یک سو مستلزم تجدید ساختار عملیاتی با هدف افزایش کارایی از طریق به کارگیری تکنولوژی های جدید، روشهای نوین مدیریتی است و از سوی دیگر شرکت های ملی نفت حوزه خلیج فارس ملزم میکنند که علی رغم موانع سیاسی ، با هم و در جهت تدوین سیاست های مشترک در مورد شرایط سرمایه گذاری خارجی در صنایع نفت و گاز خود همکاری نزدیک داشته باشند. در فرایند جلب سرمایه گذاری خارجی در صنعت نفت و گاز علاوه بر تحلیل های مالی-اقتصادی قراردادهای، آشنایی دولت های میزبان با انواع روشهای تامین سرمایه و ایجاد مختلف قانونی-

حقوقی قراردادهای اهمیت پیدا میکند. زیرا هر چه میزان اطلاع آنها از کم و کیف قراردادها بیشتر باشد تنظیم قراردادهایی که منافع ملی بیشتری در بر دارد امکان پذیر خواهد شد. در شرایط فعلی، پیشرفت‌های تکنولوژیکی مسیر صنعت را کاملاً تغییر داده و حتی تجارت و شرایط عقد قرارداد با دولت جای میزبان نیز تحت تاثیر این مساله قرار گرفته است. همچنین با ورود به هزاره سوم، صنعت نفت و گاز با چالش‌های متعددی مواجه شده است و انتظار می‌رود که این روند ادامه یابد، به همین دلیل رقابت در این صنعت بیش از پیش اوج گرفته و دولت‌ها به منظور تامین حداکثر منافع ملی و دستیابی به جدیدترین تکنولوژی به رقابت شدیدی خواهند پرداخت که این رقابت در مورد شرکت‌های بین‌المللی نفتی نیز مصداق دارد. زیرا آنها نیز برای در اختیار گرفتن پروژه‌ها رقابت شدیدی در پیش دارند. افزایش سود شرکتها و رشد ۳۳٪ سود توزیع شده آنها از سال ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۶ میتواند مویدها همین مطلب باشد (دامن پاک ۱۳۸۶-۷) در سه دهه اخیر در صنعت نفت و گاز اتفاقات و تغییرات بسیاری رخ داده است که از آن جمله میتوان برنامه‌های خصوصی سازی، ورود برخی کشورها به بازار اقتصاد باز، نوسانات قیمت ف رشد و پیشرفت‌های تکنولوژی به ویژه در لرزه نگاری سه بعدی حفاری افقی، عملیات در ابهای عمیق، تغییرات زیر ساختی و ادغام‌های ایجاد شده را نام برد. در مورد حق مالکیت منابع، به طور کلی شرکت‌های ملی نفت حق مالکیت و بهره برداری تمامی منابع هیدروکربوری در حیطه جغرافیایی خود در اختیار دارند و فقط در برخی موارد عملیات بهره برداری را به پیمانکار دیگری واگذار میکنند برآورد‌ها نشان میدهد که بیش از ۹۰٪ ذخائر یا منابع نفتی اثبات شده جهان و بیش از ۶۰٪ ذخائر گاز جهان توسط شرکت‌های ملی بهره برداری میشود. اما در سالهای اخیر این شرکت‌ها به فکر آن افتاده اند که برخی از پروژه‌های نفت و گاز را به شرکت‌های خارجی واگذار کنند و این نظر بسیاری از کشورها را

به خود جلب کرده است. در وضعیت فعلی جامعه بین المللی ، و هجمه عظیم کشور ما به نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران برای سلب استقلال علمی و حقوق مسلم ملت ایران ، استفاده از ابزارهای جدید حقوقی و توسعه هر چه بیشتر این ابزارها میتواند یکی از روشهای موثر در کاهش و حتی خنثی نمودن فشار این هجوم نابرابر باشد. یکی از ابزارهای روبه توسعه و نسبتاً جدید در این عرصه ، استفاده از فضای مجازی و الکترونیکی است که با ورود شبکه های اجتماعی و ارتباطات تصویری و کلامی زنده ، وارد مرحله جدیدی از رشد و توسعه خود شده است .

فصل اول

تاریخچه حقوقی انواع قراردادهای نفتی

بسیاری از کشورهایی که از نظر ثروت، وضع اقتصادی و یا سطح دانش و تکنولوژی در شرایط خیلی خوب و پیشرفته ای قرار ندارند از نفت که امروزه کالای اقتصادی سیاسی محسوب میشود بهره مند هستند لذا این مسئله همواره این کشور ما را بر آن داشته تا از تکنولوژی و دانش فنی و یا حتی منابع مالی کشورهای قدرتمند تر دیگر برای حصول این ماده پر ارزش استفاده نمایند و به همین دلیل قراردادهای نفتی تاریخی دیرینه در کشورهای نفت خیز جهان دارد. در گذشته بیش از این نیاز داخلی دلیل توجه به نفت باشد. نیاز دول خارجی به خصوص انگلستان به انرژی مسئله نفت را با اهمیت میکرد ولی امروزه پیشرفت تکنولوژی و افزایش نیاز به انرژی، کشورهای جهان را ناچار به جستجوی این طلای سیاه میکند و از این رو کشورهای نفت خیز جهان اهمیت ویژه ای پیدا کرده اند و دول کشورهای توسعه یافته به طور مستمر به دنبال پیدا کردن راهی برای استفاده هرچه بیشتر از منابع نفتی با این کشورها منعقد می کردند. امروزه همچنان به منظوره بهره برداری از منابع نفتی، قراردادهایی ما بین کشورهای صاحب نفت و شرکت های نفتی منعقد میشود، قراردادهای مرسوم در بخش بالادستی صنعت

نفت عمدتاً در طول زمان دچار تحولات و تغییراتی شده‌اند. به طور کلی تاریخ این قراردادها را میتوان به سه دوره تقسیم‌بندی کرد.

دوره اول - عصر قراردادهای امتیازی است که در آن شرکتهای بین‌المللی نفتی^۱ به واسطه قراردادهای امتیازی در نقاط مختلف دنیا بخش نفت کشورها را در دست می‌گرفتند. در این دوره قبل از جنگ جهانی دوم، صنعت نفت در طول دهه‌های متناوب توسط تعدادی از شرکت‌های چندملیتی که به صورت افقی ادغام شده بودند و شامل شرکتهای انگران، موبیل، سوکال، تکسکو، بی‌پی، و گلف می‌شدند، و به نام هفت خواهران شهرت داشتند اداره میشد. این شرکت‌ها تقریباً ۸۵٪ کل تولید جهانی را در دست داشتند و در کشورهای خاورمیانه، شمال آفریقا، آسیا و آفریقای جنوبی که هزینه اکتشاف و بهره‌برداری پایین بود، سرمایه‌گذاری میکردند. (حاجی میرزایی ۱۳۸۵-۶)

دوره دوم، عصر ملی‌گرایی اقتصادی است، یعنی زمانی که شرکتهای ملی نفت در کشورهای مختلف تاسیس شدند و قراردادهای جدید نفتی روی کار آمدند. در دهه ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ بسیاری از کشورها از جمله کویت، ایران، عراق، الجزایر و، ونزوئلا امتیازهای نفتی را کاملاً ملی کرده و شرکت ملی نفت تاسیس کردند. سایر کشورها از قبیل نیجریه، اندونزی و امارات متحده عربی به واسطه برخی از بندهای قرارداد و اعمال مشارکت مساوی و همکاری، تا حدودی صنعت نفت خود را ملی کردند.

در دوره سوم، که همین عصر حاضر است، بسیاری از کشورها بعد از گذشت سالیانی از ملی‌شدن صنعت نفتشان درهای بخش بالادستی و پایین دستی صنعت نفت خود را به روی